

Diferencovaná výuka

Mgr. Dana Veselá, Ph.D.

Diferencovaná výuka

- výuka zajišťující, aby se všichni žáci optimálně učili (dosáhli svého maxima) navzdory svým odlišnostem, tedy spíše s využitím své odlišnosti (Kasíková, Straková, 2011)
- cílem diferenciací je vytvořit vhodné podmínky pro všechny žáky ve třídě (Čapek, 2015)
- pokud využíváme diferencované učení, zapojíme do procesu učení všechny žáky a dbáme přitom na jejich maximální rozvoj
- jedno z podpůrných opatření
- diferencování (rozdílnění, rozlišení) metod, forem výuky, učiva, organizace výuky apod.

Legislativa

- § 16 školského zákona - žák se specifickými vzdělávacími potřebami – osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností potřebuje využít podpůrná opatření
- vyhláška č.27 o vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami
- podpůrná opatření 1. – 5. stupně

Podpůrné opatření 1. stupně (výukové problémy)

- změna velikosti písma (zvětšení!), řádkování (pomocné linky), formátování
- zvýraznit klíčová slova
- zjednodušit zadání, dopomoc prvního kroku (ověření porozumění zadání)
- poskytnutí vytištěného zápisu
- tolerance písemného projevu (tiskací písmo, počítač)
- strukturovat text a úkoly (úkol bezprostředně za textem)
– u „velkých“ písemek pomůže např. u poruch soustředění rozstříhat písemku na jednotlivé úkoly, dávat postupně)

PO 1. stupně (výukové problémy)

- pokud se střídá více pedagogů ve třídě, sjednotit postupy (pro žáky i rodiče čitelnější) – např. vlepované zápisy
- dopomoc asistenta pedagoga i učitele, hodnotí pouze pedagog
- záložky, tabulky, přehledy, okénka
- více času k dokončení úkolu (pozor na přetěžování, lépe rozdělit a zadat ve dvou následujících dnech)
- názor (počítadlo, krokovadlo, fazolky, knoflíky, osa)
- ústní forma ověřování (pozor ne všem vyhovuje)
- mírné zkrácení psaní – např. písanka (opiš jen jednou, ne celý řádek)
- diktát po přípravě

PO 1. stupně (problémy v chování)

- stanovit pravidla (pravidel málo, ale trvat na nich, zařazovat postupně, motivační systém – např. hora)
- zřetelně a jednoznačně formulovat pokyny
- pokud více ped. pracovníků - důležitá jednotnost
- využívat neverbální komunikaci (i např. poklepání na lavici, pokud snese dotek)
- zavedení deníčku – zapisování úkolů, hodnocení chování
- střídat činnosti
- rozvržení lavice (např. zde odkládám všechny pomůcky)
- oceňovat snahu, pokroky, cíleně
- navázat spolupráci a úzce spolupracovat s rodinou

PO 1. stupně (nadání)

- rozlišit šikovný x nadaný
(sociálně zdatný, orientuje se, pohotový, hlásí se, „štika“) x
(obvykle mlčenlivý, přihlásí se jen, když ostatní neví, obtížná orientace v sociálních situacích, k sobě velmi kritičtí)
- spolupráce s Mensou při identifikaci nadání (IQ nad 130 – matematická oblast, nutné potvrzení v PPP)
- umožnit rychlejší postup
- méně zařazovat procvičování
- mít zásobník rozšiřujících, obohacujících, motivujících tvořivých úkolů (karty, slohy, logico)
- Podpora účasti v olympiádách, soutěžích

PO 1. stupně (nadání)

- vhodné zařadit ho do vyvozování nové látky, ukázat postup, ale pokud už ví, nepochvičovat dlouho
- využít pro vrstevnické učení
- vyhledávání informací navíc, příprava referátu, prezentace pro třídu
- trvat na kvalitním odvedení práce jak u úkolů povinných, tak nadstavbových
- podporovat rozvoj v oblasti, kde nadaný není
- nutné vytvářet prostor pro získávání sociálních zkušeností (je dobré pro něj vybrat skupinu podobných žáků – rozšiřující učivo po vyuč., ať není sám)

PO 1. stupně (sociální oblast)

- stanovit priority v kompenzaci deficitů v oblasti sociálního chování
- spolupráce se školním psychologem
- důležitá je pravidelnost, jistota (obrázková schémata, psané postupy, vyučovací hodiny v obrázcích – co bude probíhat celý den)
- úpravy v místní a časové organizaci (označení místa v šatně, prostoru pro pomůcky)
- častá komunikace s rodinou
- peer program
- individuální rozhovor v běžných situacích
- modelové situace, dramatizace se skupinou

Organizace diferencovaného vyučování

Vyvozování

- všichni pracují společně (nejprve zopakujeme vše, co potřebujeme znát, než vyvodíme nové)
- mohou být podněty pro šikovné děti, aby vyvodily samy

Společná práce

- všichni musí vyzkoušet na příkladech
- k tabuli vybírat postupně od šikovnějších
- pokud identifikujeme skupinu, co nepochopila, vysvětlíme znovu, ostatní však již procvičují samostatně

Samostatná práce

- stejný obsah, lišit se může rozsah – ukázka + stanovíme, co musí zvládnout všichni
- učitel by měl stihnout vše zkontrolovat, aby věděl, zda se všichni „chytli“ – důležitá pedagogická diagnostika

Diferencované procvičování

- běžně cvičení z učebnice, z pracovního sešitu, na připraveném pracovním listu
- před začátkem označit povinnou část, zadat, co mohou dělat ti, kteří budou hotoví
- učitel (asistent pedagoga) se může pohybovat po třídě, poradit, sledovat, kontrolovat
- pro hotové jiný úkol – např. procvičování na koberci ve dvojicích (jeden čte slova, druhý ukazuje jaké i/y napíše, rozděluje do sloupců ě/je atd...)
- hotoví si mohou brát procvičovací karty

SEBEKONTROLA PŘI PSANÍ

1. Velké písmeno na začátku věty.
2. Znaménko na konci věty . ? ! .
3. Všechny čárky, háčky tečky.
4. Písmena i, j – napsat tečku.
5. Vlastní jména – velké písmeno.

Role asistenta pedagoga

- při současném složení žáků ve třídách není již možné učit účinně frontálně
- vzrůstá důležitost dalšího pedagogického pracovníka – asistent pedagoga
- nezbytná souhra s pedagogem – vzájemný respekt, vhodné pedagogické vzdělání, nicméně by neměl přebírat roli pedagoga, pracuje pod jeho vedením, pedagog je zodpovědný za výsledek učení (i za hodnocení)
- dopomáhá při organizaci práce
- učitel je uvolněn a může se věnovat žákům, kteří to potřebují, věnovat se nadaným žákům
- pomáhá zapojit se žákovi do sociálního dění ve třídě (nácvik sociálních dovedností, vysvětlování situace)

Kartičky

- samostatná práce žáků, práce s chybou – chybou se učím, přistupuji k sobě fér, jsem zodpovědný za svoje učení
- čtyři stupně (odlišeno barevností) – žlutá = základní úroveň, zelená a modrá = vyšší úroveň, červená = nejobtížnější, obsahuje i tvořivé úkoly pro nadané žáky
- zadání ponecháno na učitelském stole, řešení rozmístěno po koberci – rozložené všechny karty
- k vyšší úrovni postupuje žák, pokud pracuje max. s 1 chybou v úrovni předchozí
- samostatné práci předchází společný zácvik, sami si kontrolují výsledky, zapisují do karty (tabulky) počet chyb nebo počet správných / z kolika

Kartičky - využití

- nácvik – 1 stejnou kartičku nafotíme všem, řešení na tabuli, zkontrolovat společně
- nutné zadat minimální počet, který musí každý splnit (např. minimálně 3 karty za 20 minut), sami si zapisují do tabulky (na konci hodiny se zakroužkuje, co bylo uděláno, tabulka tak připravena na další procvičování)
- možné využít při procvičování učiva
- při suplování, jako domácí úkol, jako opakování před testem nebo po prázdninách
- nabídnout rodičům k domácímu procvičování, při neprospěchu žáka, při nemocnosti

Kartičky

Doplň vynechaná písmena a slova napiš.

Všechna jsou z oblasti měření času.

S _ U _ _ Č _ _ HO _ I _ Y

B _ _ Í _ K _ K _ _ _ Y

PŘ _ _ Ý _ A _ Í H _ _ I _ Y

S _ _ P _ Y

D _ G _ _ Á _ _ Í _ O _ I _ _ Y

Zkus vymyslet definici těchto věcí tak, aby hned každý nepoznal, o co jde:

židle, drak, klobouk, obraz, koberec

Vymysli a napiš co nejvíce slov s těmito vzorečky:

/.

//

./

...

.../

Najdi v tabulce a napiš všechna mláďata.

Slova jsou dvojslabičná.

KU	JEH	SRN	NĚ
KACH	KO	HŘÍ	LE
TE	SE	ŘE	ČE
SE	ŠTĚ	NĚ	HOU
BĚ	NĚ	LE	TĚ

Doplň vhodnou slabiku, vytvoř nové slovo a napiš ho:

má _ , mali _ , lavi _ , sobo _ , koní _ ,
hrá _ , slo _ , koře _ , jeze _ , cu _ , žel _ ,
bou _ , ká _ , neto _ , pase _

Z písmen tohoto slova utvoř co nejvíc slov nových a napiš je. Nová slova mohou mít různý počet písmen a jedno písmeno můžeš použít i vícrát.

KOPRETINA

Vylušti slova a napiš je. Písmenka se přeházela.

EPS, NAHO, MEKRV, KŠOAL, MTĚSO,
ECPRÁ, ELET, SNAT, TŮLS, AVOD,
TAKUŽ, RVAEBC, KOUMA, TEŠIS,
BULICE

Napiš co nejvíce sloves, které použiješ při popisu fotbalového utkání.

Napiš co nejvíc přídavných jmen, které se hodí k medvídkovi.

Jak bys mohl říkat Josefovi, Marii a Honzovi? Napiš všechny varianty.

Zkus vysvětlit slova:

čupřina, škorpit se, kahan, stínidlo, rádiovka

Pokud nevíš, zkus vymyslet, co by to mohlo být.

Přidej písmeno (kamkoliv), vytvoř nové slovo a napiš ho:

rok, sůl, oko, pot, vlk, had, dát, rána, pes, hoch, lama, posel, lesk, rak, sen, pádlo, káva, kos, kotel, ovce.

Diferencovaný diktát

- **diktát po domácí přípravě** (+ zpětná vazba, připravil jsem se ano/ne)
- **diktát** bez přípravy, ale **zkrácený** o 1-2 věty
- **autodiktát** (po třídě rozmístěná slova – žák z nich má složit vlastní větu, diferenciací – nadaný píše dlouhou)
- **doplňovačka** (doplňuje jevy současně s tím, že ostatní píší, soustředí se jen na konkrétní jev, neunavuje jej samotný úkon psaní, ale nefixují si správnou podobu napsaného slova)
- **kombinace diktát + doplnění** (část žáků má velkou únavu na konci, zpočátku píší diktovaný text, např. poslední dvě věty doplní)
- **bonusové úkoly v diktátu** (pro rychlé, nadané – spočítej vyjmenovaná slova, podstatná jména, napiš krátké pokračování diktátu, najdi zdobnělinu atd.)

Kde je chyba? – najdi si sám svou chybu

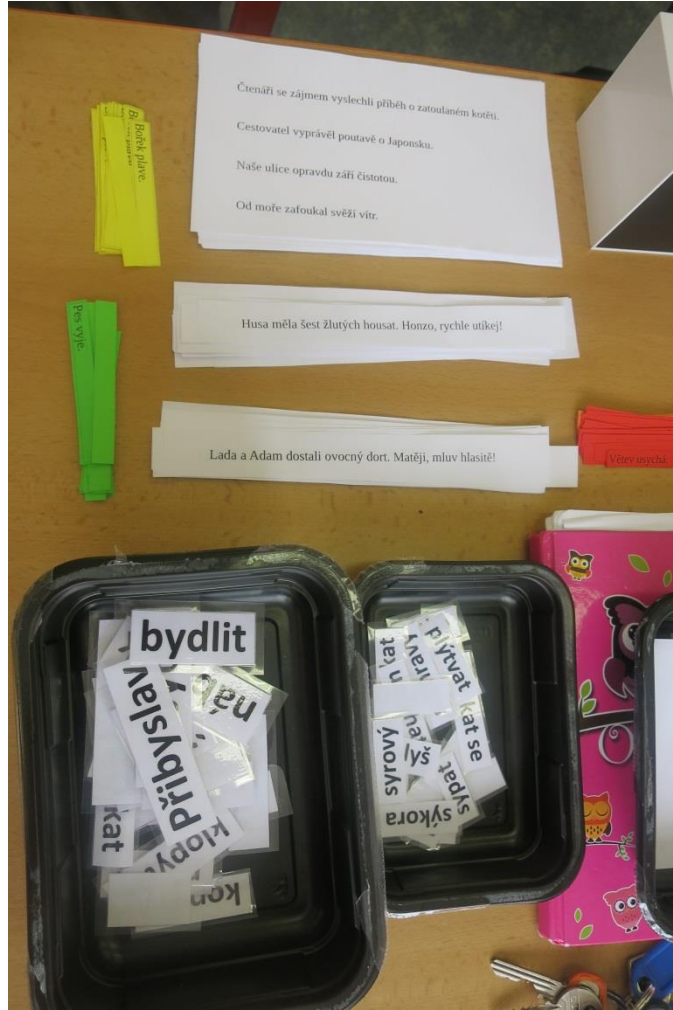
- Tečka k větě (k řádku), kde je chyba
- Zakroužkovat slovo s chybou – najdi chybu
- Pokud je hodně chyb, podtrhnu slova, která jsou správně, společně pak hledáme chyby

Způsoby dělení žáků do skupin

- Fotky, obrázky – zvířátka/věci/povolání/rostliny (4 skupiny)
- Losování po hmatu (kamínek/mušle/šiška/pecka)
- Kousky obarvené vlny
- Různé druhy přírodnin
- Kartičky se jmény (fólie), losování do skupin (nejprve se losuje 1. do 1. skupiny, 1. do 2. skupiny...)
- Barva oblečení, pohlaví, počet sourozenců
- Karty (na kartách písmena, symboly, čas na hodinách – 1. skupina 13.00, 2. skupina 12.15 apod.)

Skládkankové učení

- metoda vzájemného učení žáků, žáci rozdělení do skupin
- projektové vyučování – spjaté s realitou, volba, odpovědnost, mezilidské vztahy
- programové učení – malé kroky, aktivní odpověď, zpětná vazba, vlastní tempo, hodnocení (pozitivní)
- každý ve skupině má svou roli (úkol), odchází do jiné skupiny – rozlišeno např. podle barev, dostanou text, přechází do jiné skupiny, kde řeší např. otázky ke slovním úlohám, připraví si výpočty a odpovědi, pak se vrací do původní skupiny. V původní skupině každý dle své barvy odpovídá na otázky – každý má čím přispět + supervizor (je ten nejschopnější ve skupině, dohlíží na respektování pravidel)

Ctenáři se zájmem vyslechli příběh o zatoulaném koťeti.
Cestovatel vyprávěl poutavé o Japonsku.
Naše ulice opravdu září čistotou.
Od moře zatoukal svěží vítr.

Piš příběh

Husa měla šest žlutých housat. Hanzo, rychle utíkej!

Piš svůj

Lada a Adam dostali ovocný dort. Matěji, mluv hlasitě!

Víteš proč

bydlit
návštěvní
klouby
kat
ken

sykora
syrový
šláš
syřat
es
kat
se
kat
syřat
n
kat
n
kat

Metoda čtyř rohů

- v každém rohu téma, které tam připraví učitel.
- každý žák si vybere, kde chce pracovat, rozhodnutí zlepšuje motivaci k činnosti
- pokud u jednoho rohu skončí větší počet žáků, skupina se rozdělí a bude mít zpracované jedno téma do dvou podtémat nebo pracuje jako celek, kde musí dojít k důsledné dělbě a řízení práce

Skupinová práce

- rozdělení podle úrovně – např. 1. úroveň: přečti si ukázkou a vymysli pohádku na vyjmenovaná slova, 2. úroveň: vyřeš křížovku a vymysli vlastní, 3. úroveň: přiřaď obrázek k vyjmenovaným slovům

Staniční vyučování

Týmová selekce obtížnosti úkolů

- výběr obtížnosti je ponechán na rozhodnutí týmu
- např. skupina 4 žáků, 6 úloh různé obtížnosti, sami se musí rozhodnout, kdo dostane jaký úkol (zadaný úkol pak musí jedinec vyřešit bez pomoci) – uspět mohou pouze jako tým

Individuální selekce úkolů

- nastavení obtížnosti je ponecháno na rozhodnutí jedince
- diferenciační učení na stanovištích – rozmanité úkoly tematicky spojené, žák si zpracovává v různém pořadí – výběr cesty
- vlastní tempo (např. 5 z 11 úkolů vyřešit povinně)

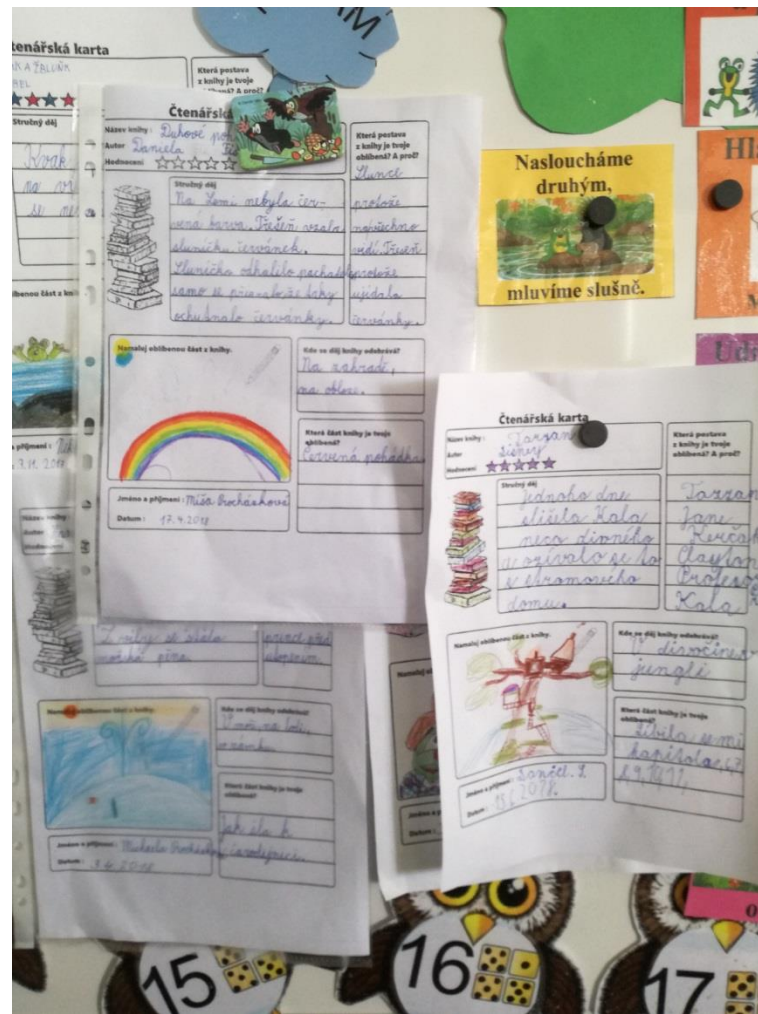
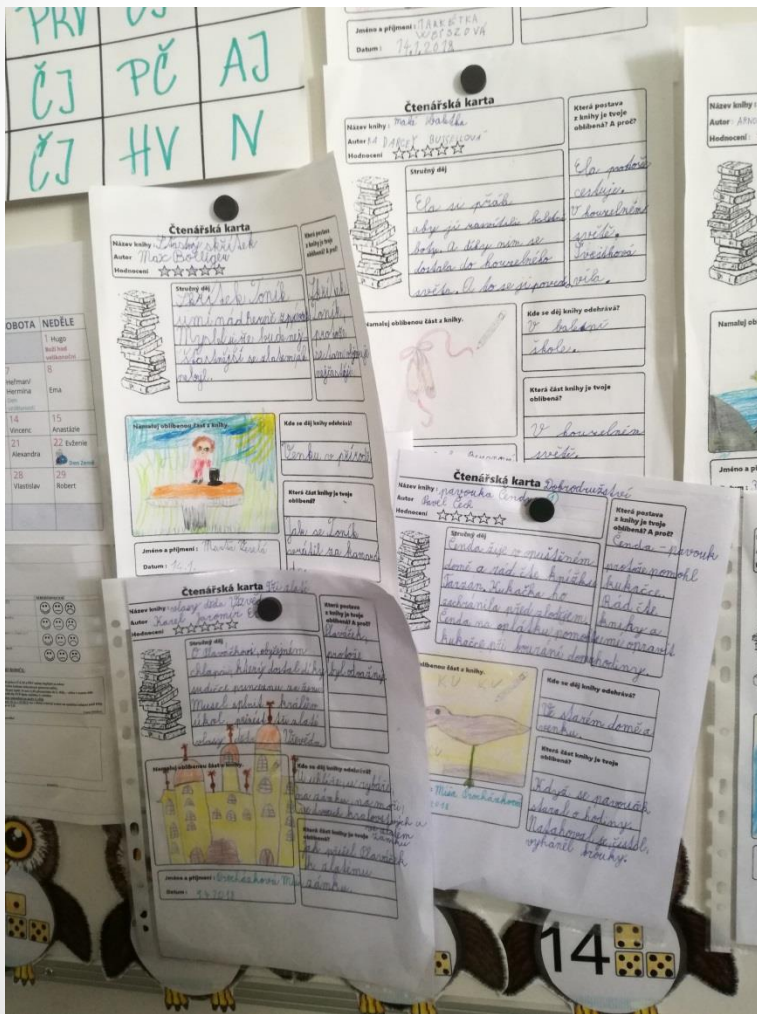
Čtenářské listy

- čtení s porozuměním - podle úrovně (základní verze, zkrácená verze, rozšířená verze)
- text doplněný úkoly

Čtenářské dílny

- platí pravidla
- Soustředěné čtení na pohodlném místě 20 minut
- pedagog může zadat otázku, formulování odpovědi
- horké křeslo

Čtenářské listy o přečtených knihách

Čtenářská dílna

Pravidla čtenářské dílny

1. Knihu na čtení si vyberu PŘED začátkem čtenářské dílny.
2. Musím číst po celou dobu.
3. Nikoho neruším.
4. Žádné přestávky na WC, žádné pití a podobně.
5. Při povídání o knihách poslouchám.
6. Když mám slovo, zapojím se do hovoru se svými dojmy a názory.
7. Respektuji ostatní ve třídě, neposmívám se názorům druhých.

Čtenářská dílna x čtenářská lekce

- **Čtenářská dílna**

Cílem čtenářské dílny je, aby se děti začetly, **aby zažily čtenářské flow – ponor do zážitku.**

Předpokládá minimálně 20 minut soustředěného čtení v prostředí, které není rušeno jinými vlivy.

Knihu si děti vybírají, buď přináší svoji nebo v knihovničce.

Existují pravidla, může a nemusí být zadaná otázka.

- **Čtenářská lekce**

Čtenářská lekce je zaměřená na čtení beletrie, strukturovaná, s úkoly, obvykle společná četba.

Blok s daltonskými prvky

- samostatná práce 1x týdně 2 vyučovací hodiny, volba úkolů (povinné, dobrovolné), efektivní
- rozhodnou se, čím chtějí začít, kdy chtějí co dělat – pořadí úkolů
- plánování práce, zaznamenávání splnění
- samostatná kontrola práce
- formativní hodnocení

Mikol 1.

$$(3 \cdot 5) + (16 : 2) = 15 + 8 = 23$$

$$(9 + 6) : (24 : 8) = 15 - 3 = 12$$

$$(60 - 4) : (2 \cdot 4) = 56 : 8 = 7$$

$$(58 + 6) : (12 - 4) = 64 : 8 = 8$$

18. PSÍ ZÁVODY

Alík chytil 6 zajíců. Brok chytil o 1 méně než Alík. Žeryk chytil víc než Alík, ale méně než Brok. Asta.

Vypočítej, kolik zajíců chytil každá tabulka. Do druhé tabulky napiš

Kolik chytil

①

Jméno psa

Pořadí

6	Alík	1.
8	Brok	2.
9	Asta	3.
10	Žeryk	4.
7	Hafík	5.

HRA NA RÝMY

Co máš dělat? Poradím: přečti verš a dopiš rým.

Co je to led? Zmrzlá ^{VODA}
značka našich aut je ^{KODA}
po kolejích jezdí ^{VAJ}
potopená loď je ^{VRAJ}
Škrabošce se říká ^{VAŠKA}
nejkrásnějším citům ^{LAŠKA}
padesát je ze sta ^{PEL}
a nad zlato někdy ^{SOL}
Neděle je po ^{LOBOTA}
kousek hudby v každé ^{NODE}
v pokladně je ^{POKLADNĚ}
za otázkou ^{OTÁZKA}
Denní tisk jsou ^{NOVLHY}
otec hlava ^{RODINA}
Sparta hraje v první ^{LIZE}
známá šikmá věž je v ^{PIZE}
Dvanáct měsíců má ^{ROK}
tři dcery měl kníže ^{ROK}
Kazi, Tetu, ^{LOVIL}
zapiš si to za ^{USKO!}

Syn tatínka je dědův ^{MLK}
není to holka, ale ^{KLUC}
Čtyrnohý přítel člověka je ^{DES}
a šeríku se také říká ^{KER}
Nejmenší prst má jméno ^{MALÍČEK}
kdo mlsá, ten má mlsný ^{LAZÍSEK}
Nejvyšší hora Čech je ^{NEŽKO}
kdo chodí pozdě, něco ^{ZMLSKÁ}
Je Labe hora? Kdepak, je to ^{BEKA}
kosou se kosi, sekerou se ^{SEKA}
Drak z pohádek má často sedm ^{HLAV}
a kdo je pyšný, chodí jako ^{PAV}
Dědova sestra je má ^{PALETA}
a zeměkoule modrá ^{PLAVETA}
Paletu s barvami má ^{BARVA}
a každá kuchařka má ^{TAKA}
Dva břehy řeky spojí vředly ^{HRDE}
a tím to končí. Už je toho ^{DOL!}

Nebo snad není? Chceš si ještě hrát?
Tak můžeš zkusit sám teď verše ^{PSAT}

2.12.

ČJ	1	2	3			
M	1	2	3			

⑥

Centra aktivit

- Step by step – Začít spolu
- forma ověřování vědomostí, ověřování míry pochopení, procvičení
- Pedagog si uvolní ruce a může sledovat např. jedno centrum (český jazyk, matematika) – zjistí individuálně úroveň pochopení učiva (formativní hodnocení, práce s chybou)
- Možnost podpořit spolupráci s rodiči, ti zajišťují činnost některých center, případně přináší hodnocení na konci aktivit, hodnotí kooperaci, zpětná vazba
- Individuálně nebo jako skupinová práce (role vedoucího skupinky jako volená skupinou nebo zadaná pedagogem)
- Hlubší vhled do problematiky
- Možnost vystřídat se u interaktivní tabule
- Několik předmětů, náročné na přípravu

Dobrovolné úkoly

- Rychlovazač – v jednotlivých složkách nalepený úkol, nakopírovaný, žák si sám volí z úkolů ten, který jej zaujal, ten který chce

Zásobník mimořádných úkolů

Formativní hodnocení jako PO

- každý žák by měl pracovat podle svých schopností a možností
- posiluje se motivace k učení, odpovědnost za vlastní učení

Motivaci podporuje:

- využíváme alternativních forem hodnocení (body, odměny, drahokamy, oblíbená činnost, fazolky, semínka...)
- hodnotíme pokrok u žáka
- diferencovaná práce se musí žákovi vyplatit

Motivaci nepodporuje:

- chybně nastavená frekvence hodnocení – příliš často, používání motivačních jedniček
- učitel práci „navíc“ hodnotí i špatnou známkou
- žák musí pořád něco dohánět a dodělávat.

Smajlíky zpětná vazba, náladovník

Diferencovaná výuka - shrnutí

- náročnější na přípravu
- větší přínos pro učení každého jednotlivého žáka
- diferencovaná výuka pozitivně ovlivňuje výsledky VŠECH žáků
- diferencované vyučování je pro žáka přirozenější, umožňuje mu rozvíjet jeho schopnosti bez obav z neúspěchu
- přínos pro pedagoga – učitel má čas na individuální přístup
- formativní hodnocení, efektivní sebehodnocení
- dobré pro diagnostiku třídy – zvládnutí učiva

- **Žádná metoda není samospásná, důležitá je osobnost učitele.**

Doporučená literatura

- J. Bednářová – Čtení se skřítkem Alfrédem
- Čapek – Moderní didaktika
- K. Starý – Formativní hodnocení